

Høringsuttalelse – Tyssebotn Kraftverk

Høringsuttalelse fra: Gaute Tyssebotn, andelseier i berørt eiendom 4630-107/1

Saksnr: 202313720 og 202202956.

Innledning

Sender mitt høringssvar til både NVE ref 202313720 og 202202956. Da det angår begge søknadene.

Som en av de berørte grunneierne i forbindelse med det planlagte Tyssebotn kraftverk så følger her noen innspill til høringen fra min side:

Eiendomsforhold og eierskap

Jeg eier en andel i bnr. 1 på gnr. 107. Sammen med bnr. 2 og 3 er eiendommen organisert i et sameie der vårt bnr. 1 utgjør 2/3 av sameiet. Deler av dette sameiet er oppført i matrikkelen som bnr. 6 som Småkraft skriver i sin søknad. Like viktig er det dog at store deler av sameiet er umatrikulert og strekker seg forbi nevnte Øvre Botnavatn og helt til kommunegrensen til Vaksdal ved Ljosavatn, og utgjør rundt 12000 daa.

Særeie og innmark mellom de 3 berørte brukene er satt i jordskiftesak nr.: 1200-2012-0044 og 1200-2015-0023 og tinglyst, men mangler foreløpig i den åpne matrikkelen, og dermed i Småkraft sin søknad. Alle tiltak det er søkt om fra Småkraft vil foregå på sameie og særeie tilknyttet de 3 brukene på gnr. 107. Fallrettigheter og annet ble ekspropriert fra eiendommen lenge før dagens grunneiere overtok. Undertegnede har ikke blitt kontaktet i forbindelse med søknaden eller beskrivelsene i den. Slik jeg ser det har den noen mangler, som er verdt å påpeke.

Naturverdier og bruk

Eiendommen har et rikt dyreliv og svært mye urørt natur, samt to aktive støler som avhenger av området for sin drift. I tillegg er dette beiteområde for husdyr fra andre bruk i nærområdet. Det er også et populært turområde. Det trekkes i søknaden frem at en utbygging vil ha positiv effekt for rettighetshavere og eiere. Grunneierne er ikke blant disse, og at vår drift og eiendom samt naturressursene i seg selv ikke blir skadelidende i prosessen bør også være en del av argumentasjonen. Jeg mener begge deler er gjennomførbare.

Men det må være en forutsetning at totaliteten av eiendommen og dens tilhørende verdier, både i form av klassisk drift og naturverdier, bevares ved en eventuell utbygging, og at ansvaret for eventuell negativ påvirkning ligger i sin helhet på Småkraft.

Samarbeid med Småkraft

Småkraft har i flere år eid konsesjonen og driften av øvrig anlegg som berører eiendommen. Jeg opplever at samarbeidet med de har vært godt, og det er fra min side ikke noen motstand mot de overordnede planene. Det tekniske fremstår som detaljert beskrevet i søknaden, som forventet. Mens øvrige detaljer som kan påvirke omgivelsene er mindre detaljert, og har mangler.

Strømforsyning og teknisk infrastruktur

I henhold til søknadene som foreligger så fremstår det som at Småkraft ønsker å legge deler av dagens luftlinje i ny vei. Fra grunneiers perspektiv så er dette et positivt tiltak. Både visuelt, men også fordi fugler tidvis kolliderer med disse linjene. Optimalt burde man lagt enda større del av denne linjen i bakken, siden deler av det som er foreslått beholdt som luftlinje følger veien som allerede er bygget. Om mulig ber jeg både NVE og Småkraft om å vurdere det som et alternativ.

Strømtilførsel til grunneiere

Via de gamle avtaleverkene er Småkraft pliktige til å levere et gitt antall kwt strøm per år, vederlagsfritt til oss grunneiere på denne eiendommen. Denne overføringen skjer i dag til hovedhuset på vårt bruk via luftlinjen som nå fjernes. Vi forutsetter om dette gjennomføres at eiendommene kobles på nettet igjen via nytt anlegg og at ansvaret og kostnaden knyttet til det ligger hos Småkraft.

Driften til brukene som er i drift er naturligvis avhengig av strøm. I den grad en eventuell utbygging påvirker strømleveransen til disse i driftssesongen er det essensielt med en tidlig dialog med Småkraft på alternativer, om det er aggregater eller andre løsninger fra Småkraft. Utenom driftssesongen vil det også være nødvendig med dialog om eventuelle strømbrudd for å unngå skader på hus osv. Eventuelle kostnader knyttet til dette bør ligge på Småkraft, og ikke ramme noen av grunneierne.

Landbruk og stølsdrift

Vårt bruk er i dag i drift med beiting, melkeproduksjon og gårdsturisme. Det er ikke jeg som driver dette, men min søster som er medeier i denne eiendommen. Men også jeg benytter eiendommen hele året til jakt, fiske og friluftsliv, og har gjort det i over 30 år. Driftssenteret for dette ligger på motsatt side av vannet der man nå planlegger ny kraftstasjon, mens området det nå

planlegges rørgate og ny kraftstasjon i er et viktig beiteområde for denne driften. Vi benytter også hovedhuset og tilhørende fjøs, som ligger relativt tett opp til der ny kraftstasjon planlegges bygget.

Kraftstasjon og visuell påvirkning

I den grad det er mulig ønsker vi at kraftstasjon og tilhørende landingsplass/rørgate bygges så skånsomt som mulig både i henhold til natur først og fremst, men også rent visuelt i terrenget, spesielt med utgangspunkt i gårdstunet rett bortenfor. Jeg har forståelse for at man trenger areal i prosessen, men ønsker også at man i den grad der er mulig når anlegget er i drift ikke beslaglegger mer plass enn nødvendig for driften. Og at området som blir brukt kun midlertidig i anleggsperioden tilbakeføres til så naturlig tilstand som mulig som en del av prosessen, og at det ferdigstilles samtidig som en eventuell utbygging.

I den grad det kan komme støyforurensing fra en slik kraftstasjon så forutsetter vi at nødvendige tiltak for å begrense det blir gjort, siden hovedhusene ligger svært nærme stasjonen, og den ligger i beiteområdet og et område med mye vilt generelt.

Veirett og adkomst

Det er inngått avtale om vei frem til ny stasjon mellom grunneiere og Småkraft, der grunneierne har veirett. Dette ble gjort før jeg ble grunneier. Det er ønskelig fra vår side at kan påvirke hvordan denne legges, slik at man har praktisk tilkomst til brukene på den ene siden der veien mest sannsynlig vil gå, og tilhørende naust på den andre siden av veien, uten at vi er i veien for Småkraft sin benyttelse av anlegget når parkerer biler eller annet utstyr i forbindelse med gårdstunet. Vi antar at dette også er ønskelig fra Småkraft sin side, slik at deres bruk av veien heller ikke kommer i konflikt med våre behov og veirett.

Naustet tilknyttet bnr. 1 er noe tonet ned på oversiktskartet figur 3-11 som viser SEFRAK-registrerte bygninger, men det er i bruk til lagring av båt og utstyr og må i hensyntas ved utbygging. Slik ny vei er foreslått på kart i vedlegg 3, så går den som man ser gjennom naustet vårt. Dette har småkraft ikke vært i kontakt med oss om, men skulle dette bli den endelige plasseringen av vei går vi ut fra at ansvaret for å flytte eksisterende naust og tilrettelegge et nytt med tilhørende prosesser med kommunen, tilstøtende bruk osv i sin helhet ligger på Småkraft.

Når det ble utført skjønn i anledning regulering av øvre Botnavatn 9. juni 1944 ble det betalt ut erstatning til vårt bruk for fiske i Øvre Botnavatn og for kvernrett i elven fra Øvre Botnavatn til Nedre Botnavatn som da forsvant. Skade av flomvassføringen den gang ble satt av retten til å

skulle tas opp på et senere punkt om den inntraff. Påvirkning av fiske i nedre Botnavatn ble da ikke vurdert.

Utslipp av vann fra Øvre Botnavatn til Nedre Bonavatn har bidratt til at det har bygget seg opp løsmasser i utløpet der elva tidligere rant ut i Nedre Botnavatn. Det er også beskrevet i søknaden fra Småkraft. (Se også figur 15 i vedlegg 4). Det som kommer av vann renner gjennom denne fyllingen, og ikke slik elven opprinnelig rant.

Fiske, vilt og vannføring

I søknaden fra Småkraft er det feilaktig oppgitt at man ikke trenger fiskekort for å fiske i disse vannene. Fiskeretten her, og på alle øvrige vann på eiendommen, er eid av oss som eier bruk nr 1. og eier av bnr. 2 og 3. Og vi har valgt å ikke selge fiskekort. Og vi har gjort et prosjekt med utfisking for å forsøke å heve fiskekvaliteten i Nedre Botnavatn de siste årene.

I søknaden fra Småkraft er det oppgitt at elven nå skal tilbake til en definert minstevannføring som er satt til 50 l/s på sommer og 25 l/s på vinter.

At elven nå blir vannførende igjen gir en mulighet til å innføre nederste delen av den som gyteelv slik den opprinnelig var. Et ønske her er derfor at Småkraft i forbindelse med utbyggingen pålegges å rydde i oppbygde løsmasser, og restaurere de siste meterne av elven der massene nå ligger slik at nederste delen av elven igjen får et naturlig elveleie. Det vil da være i tråd med skjønnnet fra 1944 slik jeg tolker det. Samt at NVE setter et krav om minstevannføring som er tilstrekkelig til at gyting kan foregå og yngelen overleve, og at det etableres en måleanordning for registrering av minstevannføring.

I søknaden står det at tiltaket vil gi noe forringelse av arter og naturtyper, men det er ikke åpenbart spesifisert i søknaden hva man legger i dette.

Om det skulle komme noen konsekvenser her som skyldes utbyggingen eller driften av ny kraftstasjon, ønsker vi at Småkraft bærer totalansvaret for bøvende tiltak der det måtte bli nødvendig. Og at det evt er en ekstern 3.-part som gjør disse vurderingene om behovet skulle oppstå.

Konsesjonssøknaden har som nevnt noen mangler når det kommer til beskrivelse av eiendommen og tilhørende rettigheter. I samme avsnitt der man feilaktig omtaler fiske, så står det også at det ikke er funnet informasjon om at det foregår særlig jakt. Som med fiske så eier grunneierne jaktrettighetene, og det er et eget hjortevald tilknyttet eiendommen.

Vi driver også småviltjakt, og siden området som helhet har mye uberørt natur så er det et rikt utvalg arter i tillegg til de som er vanligst å jakte; hjort, lirype, fjellrype, orrgfugl, ender og noe storfugl. Av rovfugl/rovdyr er det vanlig å se rev, røyskatt, kongeørn, kattugle, hønsehauk, fjellvåk, tårnfalk, kråkefulgler med flere i dette området, sammen med et rikt utvalg av småfugler ellers og lom/ender i begge vann. At man i søknaden oppgir å ha sett en kongeørn i området, virker i så måte lettvin. Og det virker rart at man i prosessen ikke har vært via grunneiere, siden området er 100 prosent privateid.

I søknaden er det oppgitt at foreslåtte tiltak ikke vil ha negativ påvirkning på området som helhet vs. vilt. Men som med fiske så fremstår det som naturlig å peke på at om utbyggingen og videre drift får konsekvenser for viltet i området, så må ansvaret ligge på Småkraft for å snu utviklingen og komme med bøtende tiltak, evt endre driften, på samme vilkår som med fiske og miljø ellers. Skulle det oppstå permanent påvirkning nå eller senere så bør Småkraft være økonomisk ansvarlige ovenfor de som på det tidspunktet er grunneiere av eiendommen.

Berørte bruk og rettigheter

Beskrivelsen av byggingsmassen ved siden av den planlagte kraftstasjonen er noe uklar i søknaden. Den er oppgitt som fritidsboliger og tidligere seter. De to gårdene som ligger der er gamle hovedbruk, og de opprinnelige driftssenterne for eiendommen, som også er konsesjonspliktige.

Disse har derfor innmark og særeie knyttet til de ulike driftsrettighetene. Grensene på innmark og særeie for disse 3 brukene er beskrevet i jordskiftesak nr. : 1200-2012-0044 og 1200-2015-0023. Så området har vært pløyd og dyrket tidligere, til tross for at man ved utarbeidelse av søknaden ikke fant spor av det. Også her burde Småkraft i forkant ha snakket med grunneierne av alle de 3 brukene.

Innmarken på bnr. 1 høstes fortsatt årlig som høy, og er en del av den aktive stølsdriften på nytt driftssenter der man som nevnt driver med beiting, melkeproduksjon, produksjon av ost og gårdsturisme. Det er ikke en hytte tilknyttet en geitefjøs, der dyrene beiter rundt setra, som oppgitt i søknaden. Ved siden av stølen som er tilknyttet vår eiendom ligger det også en støl til som er i aktiv drift. Denne er ikke nevnt i søknaden fra Småkraft.

Det er også opplyst at det ikke er kjente vannuttak i området til drikkevann eller industri. Også her hadde man kommet lengre om gikk via grunneierne. De to gamle hovedbrukene har drikkevannskilde som kommer ovenfra, og de to stølene benytter vann fra Nedre Botnavatn der

nytt anlegg nå planlegges i sin produksjon. Som på øvrige punkter, så bør ansvaret for eventuell negativ påvirkning både under eventuell byggeperiode og fast drift her ligge i sin helhet hos Småkraft og ikke hos grunneierne.

Eiendommen har via jordskifteretten blitt delt i to beiteområder for å holde besetningene fra de to stølene adskilt, og denne er skilt med gjerder, der den ene skillelinjen går langs elven fra Øvre Botnavatn til Nedre Botnavatn. Brn. 1 sitt tildelte beite i jordskifteretten er da på nordsiden av vannet der veien er planlagt å gå og bort til der man bygger kraftstasjon.

Samarbeid og ansvar under drift

Når anlegget er ferdig bygget og i drift, så vil det nok fint kunne kombineres med eksisterende drift. Men det forutsetter at vi har et godt samarbeid når man kommer til detaljplanlegging slik at i hensyntar overnevnte til ettertiden og under byggeperioden. Og som på øvrig at Småkraft som ansvarlig utbygger også på overnevnte har det totale ansvaret for å unngå en negativ påvirkning på, og for å iverksette nødvendige tiltak om noe uforutsett skulle skje som påvirker, driften eller øvrig eiendom negativt.

Dyrevelferd og kontinuitet

Siden dette er hovednæringsgrunnlaget for driften til gården som nå benytter denne stølen, så er det også essensielt at overnevnte skjer fortløpende under en eventuell byggeprosess slik at ikke dyrevelferden settes i fare eller at det oppstår likviditetsproblemer løpende for bonden. Og naturlig nok at ansvaret her i sin helhet ligger på Småkraft og ikke øvrige grunneiere eller nevnte bonde.

Historiske avtaler og overkomster

Når det ble ekspropriert grunn til utbyggingen av Nedre Botnavatn i 1947 var en del av vilkårene i rettsavgjørelsen at rettighetshaver ble pålagt å bygge adkomstvei over det området som ble demmet ned, slik at man fortsatt kunne komme seg inn til gårdsbrukene der man nå skal bygge ut kraftstasjon. Dette skulle tilrettelegges over den gamle stemmen i Nedre Botnavatn.

Veien over den gamle stemmen ble den gang beskrevet å skulle være i følgende tilstand «Denne vei skal være således at den er farbar for hest med less på vinterføret». Vi har hatt noe dialog her de siste årene med at denne overkomsten har stått under vann som en del av Småkraft sin drift, noe som er kritisk for driften av gården siden beitedyrene skal over for å komme til tildelt beiteområde. Når den gamle stemmen demmes ned så utgjør den også en fare for turgåere ellers og grunneieres tilkomst til brukene inne i Tyssebotn om den benyttes.

Og om man ikke har båt så er det en vesentlig omvei inn til brukene. I slike tilfeller er det gjerne også overvann på demningen ved Nedre Botnavann, og da kan man ikke gå på nedsiden av den og rundt heller. Det er en vei på sørsiden av vannet som ligger i en beitelinje vi ikke kan benytte for husdyr basert på nevnte jordskiftedom. I tillegg er den veien ikke godkjent for kjøring, men for at geiter skal gå på den. Kommunen har også krevd at den i begge ender skiltes med rasfare for gående. Så den er ikke et alternativ når det gjelder overkomst over Nedre Botnavatn i henhold til kontrakt som er essensiell for vår drift.

Småkraft er gjort kjent med at denne overkomsten per i dag ikke er i henhold til avtale. De har forespurt om tiltak kan avvente til at man eventuelt får avklart konsesjon, og at foreslått vei over den gamle stemma da vil også oppfylle vilkårene i den gamle kontrakten. Skulle konsesjonen ikke bli godkjent, eller man velger andre alternativer, så forventer vi at de uansett oppfyller vilkårene om denne overkomsten over det neddemte vannet. Bygges det vei der, er vi enig i deres vurdering. Men frem til det er avgjort forventer vi at de følger opp denne avtalen som er direkte knyttet til deres konsesjon.

Risiko og konsekvenser

Skulle det oppstå en situasjon der dyrene som skal melkes to ganger i døgnet blir stående på feil side her når vannet stiger, så vil det kunne få vesentlige utfordringer for dyrevelferd og økonomisk for driften. Da de i produksjonsperioden må melkes to ganger i døgnet. Det er derfor viktig at denne overkomsten er på plass også i en eventuell byggeperiode, også om det må lages en midlertidig overkomst mens man eventuelt bygger vei der dagens bro går.

Ferdsel, turstier og beite

Det er flere tilkomstveier til øvre deler av eiendommen og området ellers. Men eiendommen har som beskrevet tilkomst via en sti som i dag passerer demningen ved Øvre Botnavann og området der ny rørgate er planlagt. Dette er en sti man bruker for å se etter beitedyr som en del av driften, og denne stien er nok den mest populære i forbindelse med turgåing generelt i området. I forbindelse med at nåværende anlegg ved Øvre Botnavann ble bygget og rettighetene formalisert så ble det også i den prosessen tilrettelagt for trapper og broer slik at man fortsatt kunne passere på en trygg måte også etter utbygging. Jeg vil anta at selve utbyggingen kommer i konflikt med disse på noen punkter, og forventer at ansvaret for å reetablere disse eller likestilte alternativer slik at det fortsatt er trygt å gå der også ligger på Småkraft, og ikke på grunneiere, for all fremtid.

I skjøte for bnr. 5 fra 1943 forpliktes også kjøper og etterfølgende eiere, i dag Småkraft, seg til at om overføring av Ljosavatn og påbygning av Øvrebotnstemma skader veier og ferdsel for folk

eller dyr, så skal eier av bnr. 5 bygge og vedlikeholde disse. Dette bør tolkes som at dette også inkluderer gjerder og grinder.

Som nevnt over er eiendommen delt i to beitesoner, der vi som grunneiere på de 3 brukene er pålagt å holde gjerder og grinder. Noen av disse er der man nå skal bygge. I den grad Småkraft under utbyggingen eller senere drift kommer i konflikt med disse gjerdene og de må flyttes midlertidig eller permanent, så forventer jeg at de også er pålagt kostnaden og arbeidet ved å flytte disse, samt eventuelt tilknyttede prosesser for nye bruksordninger eller lignende, om det blir permanente endringer her som også bryter med de påleggene som i dag finnes.

Rettslige forhold og bruksordninger

Det samme bør gjelde om det dukker opp uforutsette problemstillinger knyttet til særeier og forpliktelser på eiendommene, som av en eller annen årsak blir påvirket av utbyggingen og senere drift. Her har det vært en del konflikter de siste årene som har resultert i at det via retten er satt opp ulike bruksordninger når det kommer til beite, og man har dokumentert og tinglyst grenser, særeie, og andre rettigheter i disse prosessene.

I den grad disse, eksisterende bygg og infrastruktur eller sameiet som helhet, blir påvirket eller verdiforringet av Småkraft og utbyggingen/videre drift, så må også kostnaden og ansvaret for å løse eventuelle utfordringer eller konflikter ligge på Småkraft, og ikke på grunneiere. Både ved eventuell utbygging og senere drift.

Tilleggsvurderinger og anbefalinger

Krav om involvering i detaljplanlegging

Det bør være en forutsetning for eventuell godkjenning at grunneiere og rettighetshavere involveres i detaljprosjektering, inkludert plassering av vei, kraftstasjon, tekniske installasjoner og reetablering av terreng og vegetasjon. Dette er avgjørende for å sikre sameiets interesser og forebygge fremtidige konflikter.

Kontraktsfesting av forutsetninger og hensyn

De forutsetninger som er omtalt i denne høringsuttalelsen, inkludert tilgang til strøm, hensyn til stølsdrift og beitebruk, adkomst, og bevaring av eksisterende funksjonalitet og infrastruktur, må inngå som del av en juridisk bindende avtale. Dette vil sikre langsiktighet og forutsigbarhet for grunneierne.

Plan for reetablering og etterkontroll

Vi ber om at det stilles krav til Småkraft om å utarbeide en plan for tilbakeføring av natur og landskap som benyttes midlertidig under anleggsperioden. Det må også gjennomføres etterkontroll ett og tre år etter avsluttet arbeid for å sikre at tilbakeføringen har ønsket effekt.

Økonomisk sikkerhetsstillelse

Småkraft bør pålegges å stille økonomisk sikkerhet (f.eks. garanti eller fond) for å dekke eventuelle uforutsette konsekvenser av bygging og drift som går utover avtalt bruk, fører til tap, skader på eiendom eller driftsavbrudd for grunneierne. Dette gjelder også ved skade på vannkvalitet, adkomstveier, beite, gjerder og strømleveranse.

Vurdering av samlet belastning

Vi ber NVE vurdere tiltaket i lys av den samlede belastningen på området, som allerede er preget av tidligere kraftutbygging (Osvatn og Tøsse kraftverk). Dette gjelder både for natur, landskap, vannmiljø og rettighetshavere.

Presisering av overordnet holdning

Jeg ønsker å understreke at jeg som grunneier i utgangspunktet er positiv til ny kraftproduksjon, forutsatt at det skjer på en måte som ivaretar drift, naturverdier og rettigheter knyttet til eiendommen. Et godt samarbeid og klare avtaler er nøkkelen til dette.

